

SYAMANTHAKOPAKHYAN

FROM

Erra Peggada's Harivansha

Edited with Introduction and Notes,

BY

KORADA RAMAKRISTNIAH B.A

AND

A D I D A M R A M A R A O,

'Maharajah's College, Vizianagram.'

Printed at K. S. Rao's. S. V. V. Press,
VIZIANAGRAM.

1920

Copy Right.]

[Price 8 annas.

ఉ పా ద్ధౌ త మ్

పదునాల్గవ శతాబ్ది ప్రాగంభమున నాంధ్ర సా
 మాజ్య లక్ష్మీధురంధరుడగు నోరుగంటి చీతాపరుదురి
 డు ధీర్జీవకృషిచే నోడింపబడి చొప్పుబడిన వాడగు
 టచే, సంతకుఁ బూర్వము రెండు శతాబ్దములనుండి కత్తి
 భజంగరులై మహాధీమంతులై పరిపాలనా దక్షులగు మహా
 వీరులకు జన్మస్థాన మైనట్టియు, విద్యానాథాది గీర్వాణ మ
 హా కవులకును, పాల్నరీకి సోమనాథ, మారన, మంచన
 త్రిపురాంతకాది ఆంధ్ర మహాకవుల కురుదొడ్లు, హరీ
 శ్వర రాఘవాది కర్ణాటక కవీశ్వరులకును నాశ్రియ భూ
 తుడైన భాషాపోషకుల కునికిపట్టునట్టియు, కాకతీయ సా
 మాజ్యము భగ్నము కావలసి వచ్చెను. అప్పుడు చీతా
 పరుదురిచే నాయా మండలాధి కారులుగ నియమింపబ
 డిన నాయకులు తమ స్వాతంత్ర్యమును బ్రకటింపటచే
 నాంధ్ర దేశమున ననేక రాజ్యములు బయలు దేరినవి.
 అందు చీతాపరుదురు నాచన సోమనాథాది మహాకవుల కా
 శ్రియ మైనట్టియు, విదవఁ బదునాటవ శతాబ్దమున న్బుదిగ్గ
 జములని చీనీస్థిగాంచిన మహాకవులకుఁ బోషకుడై చీరం
 ధ యోగమునకు మూలమై విద్యదాశి కళామణియగు కృష్ణ
 దేవరాయని వలన దిగంతవిశ్రాంత కీర్తింబడసినట్టిదియునగు
 కర్ణాట గాజ్యము మొదటిది. నెల్లూరు మొదలుకుని సిరిహంపలము
 వఱకును గల భూమి నాశ్రిమిందుకొని చీతాపరుదురు నన్తంకి
 యుఁ విదవఁ గొండవీడును రాజధానులుగ నూతొండ వఱ

కును బరిపాలించి యెఱ్ఱావర్గిడ, శ్రీనాథాది మహాకవి పోషకులై జగద్విఖ్యాత యశస్కులగు రెడ్లరాజ్యము రెండవది. ఈ రెడ్లవంశమున జనించిన యెఱ్ఱావర్గిడ లేక పాలయ వేమారెడ్డి యను నాతఁడు స్వదేశాభిమానమును స్వమతాభిమానమును గలవాఁడగుటచే నాంధ్ర దేశమునకుఁ దురుష్కల వలనఁ గలిగిన బాధలను దొలఁగించి వైదికమతము నుద్ధరింప నెంచినవాఁడై, “తనకునర్హులగు రాజధానిగాఁ బ్రకృమంబున బహు భూములొకమిచ్చి” రెడ్ల రాజ్యమును స్థాపించెను. ఈతఁడు క్రీస్తుశకము 1324 వ సంవత్సరము మొదలు 1350 వఱకును రాజ్య పాలనముఁ జేరియుండెనని కాసనముల వలనఁ దెలియుచున్నది. ఈతఁడు మిగుల విద్యాపోషకుండును, ఆర్యమత ధర్మములయం దత్యాదరము కలవాడునునై యనేకాగ్రహారదానాది సత్కార్యముల నొనరించుచు “నన్వయైకపావనుడై వెలుఁగొందెను.” పకలకళా కోవిదులగు నుభయభాషా కవులచే నిండియుండు నీతని యాస్థానముననే యెఱ్ఱావర్గిడయు నాస్థాన కవిగా నుండుటందేసి యాతని కాలము పదునాల్గవ శతాబ్ది మధ్య భాగంబని మనము నిశ్చయింపవచ్చును.

‘దురితహరు పరీబంధ పరమేశ్వరునిఁ జెద’

ల్యాడనిలయు నాదువంశకర్త

ధన్యమూర్తి శంభుదాసు యెఱ్ఱావర్గి

డనునుతింప బ్రహ్మహను దరంబె”

యని విభీనారాయణ చరిత్రమును గవించిన మల్లనకవి చెప్పియుండుటచే ఎఱ్ఱావర్గిడ యింటిపేరు చెడల్వాడవారని మనకుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఇతఁడార్యనియో

III

గి గాగ్రాన్మణుడు. నివాసస్థలము 'హాకనాటిలో' (నెల్లూరుసీమ) నీలకంఠేశ్వర స్థానమై యెసకమెసగు గుట్టారు" అంధగభారతమును రచించిన కవిత్రియములో నీతడు కడపటివాడు. నన్నయభట్టాంధీక గంపగా మిగిలిన యగణ్యస్వ భాగమును నన్నయ రచించి నట్లుగ నాతని పేరిటనే తెనిగించెను. ఇందుకు నన్నయ యగణ్యపర్వ రచనచే మతిభ్రమకలవాడై మృతినొందెనని యాకాలమున బ్రబలిన వాడుకయే కారణము గావచ్చును. నన్నయభట్టగణ్యపర్వమును సంపూర్ణముగనే యాంధీకరించెననియు, నది తిక్కన కాలము పరమ బూర్ణముగ మండూట చేతనే యాతడొననిది దెనిగింపక, విరాటపర్వమునుండి మొదలు పెడిననియుఁ దిక్కనతరువాత నాభాగముత్పన్న మగుటచే నెఱ్ఱాపెగ్గెడ దానిని పూర్తి చేసెననియుఁ జెప్పుట కలదు. కాని వీరిఁజీకిని గలయంతరమేబది సంవత్సరములకుఁ దప్పవగనే యుండును. ఇంతస్వల్ప కాలముననే యంతి పరిఖ్యాతిఁజెందిన గ్రంథ మొక్కమాటుగా సుత్సన్నమయినదనుట సంభాష్యము కాదు గావునను, నెఱ్ఱాపెగ్గెడయుఁ దానుస్వయముగ రచించుటకు భయపడి యేకాచోట దానికత్తృత్వము నన్నయగొది నే పెట్టిరచించుట చేతను నాభాగసూకాలముననిఁ గొఱతినడియే యుండెనని తలంపవలసియున్నది. ఈభారతాగణ్యపర్వ శేషమును బ్రబంధరీతిని "చతురోద్ధపదంబుల" రచించుటచేతనే యీతనికి "బ్రబంధ బరమేర్వరుడను" బిరుదము కలిగినది విశేషముగ శివభక్తి కలవాడగుటచే నీతనికి శంభుగానుఁడని బిరుదము కూడ కలదు. ఈవిషయము లీతఁడు తానురచి

IV

యించిన, "సృసింహ పురాణమున" తిక్కనవలె నొక
స్వన్న పృథ్వితిమును గల్పించి యందు దన తాతనభావ
మున నావిర్భావంబు నొందిచెప్పిన ట్టిక్రిందప ద్యములందుఁ
జెప్పియున్నాఁడు.

“ఉన్నత సంస్కృతాది చతుగోక్తిపదంబులఁగావ్యక్తవై
యెన్నికమై బ్రబంధ పరమేతుడనంగ నగ్ర్యవ్యక్త
పోన్నయ మంద్రభాష నుజనోత్పవమొప్పుగనిర్వహించితా
నన్నయభట్ట తిక్కన నాధులకక్కిన భక్తిపెంపునన్ ||

గరిత పదిభక్తిసత

త్పర భావము గలిమి శంభుదానుడనఁగా

బరగిన గోందగుణా

దర సంభృత సౌమనస్య ధన్యుడ వెంగున్ ||”

ఈ సృసింహ పురాణమునక నీతినిచే రచియింపఁబ
డిన రామాయణ, హరివంశములవలె నరాంకితముచేయ బడక
అహోబలేశ్వర కంకితముచేయఁబడెను కావుననే దీనినహో
బలమహాశ్రమిని కూడనందురు. ఈసృసింహ పురాణమునం
దను, హరివంశమునందును గూడ నీతఁడు నన్నయ తిక్క
నల నిద్దరినే పూర్వకవులుగా న్నతిండియున్నాఁడు పృథ
మమున నీతఁడు తేమభూపాలుని తమ్ముడై యాతని యొద్ద
దండనాధుఁడుగనున్న మల్లారెడ్డిచే బోషితుండై పిదప గు
ణ గిరీహణ పారీణిండును, భాషాసాహిత్యమునకు తేమభూ
పుని యాస్థానమునఁజేరి యాతని శౌరవమునకు బాగుండె
య్యెననుట కీక్రింది పద్యములు నిర్దేశము లగుచున్నవి.

సకల భాషా కవిత్యః కారదుడవు

పాధుపవృతుడవు నిత్యసౌమ్యమతిని

భవ్యుడవుగాన నీమీదఁబడగలె

మేనుగిరిగి యుండుదు నెపు నె

అని వేమధూపాలుఁడు నెయ్యంపుగ రసంబ చేఁ బర్క
కా. నాతిమ్ముండుఘనండు మల్లధినీన ధుంకునిన్నతత
శీతోడన్ సముపేతుఁజేసి యెలమిన్ దేవుఁ మాకిచ్చుటన్
జేతో మోదమెలర్చ రాముక ధముఁ జెప్పించి యత్సమ
భ్యుతిం బొందితినింకనుందనియ నే గావ్యావృతస్పదనన్
కం. భారతపరాంశమని యిం

పారగఁజెప్పుదురు బుధులు హరివంశమున

వారమృకఁడెనుఁగున

ధీరోత్తమ నిర్వహించి తెలుపుము మాకున్ ||

అనిపలికిన నీత డును బులకిత దేహుండై

ఉ. నన్నయభట్టి తిక్కకవి నాధులుచూపినతోవబావఁ

దెన్నవరాశ గాత్మజ మునీంగుని వాఙ్మయమాదిదేవుఁడొ

వెన్నుని నృశమిన్ బిడువేడుకతో ననునాయఁడవి

స్థిన్నియు సంఘటించెమదిభీష్మత సింధికి రాజపుంగవా||

అని పుణ్యస్తరం బొసంగి హరివంశము సాంక్షికరింప
మొనరి డెను.

ఈ హరివంశము : భారతపరాంశమని బుధులు చె
ప్పుగరు గావున నీవుతెనిఁగింపుమని వేమధూపాలుఁడు
వల్కుటచేతిను, ఇది : పరాశరాత్మజమునీఁదుగిని వాఙ్మ
యమై " పరోత్కృష్టనాయఁడగు " నాదిదేవుఁడొ
వెన్నునినృశమి"గుట చేతిను నీరడీ గగింధమును రచింపఁ
దొడఁగినట్లు కనుపడుచున్నది. కావున నీకృతిపతి కృతి
కల్ప నీవిషయముఁ బ్రేరఁపించినది హరికథాలాటశ్రవణ,

VI

శక్తిని రూపముగ భక్తిక గ్రహణము. మజ్జియునిది భారతమునకును బంధమునుటచే నిది తెలిసికొక భాగముయొక్క ముందరమున సంహారము కాదను తలంపుతో భాగము వలెనే స్వగత సమాధి చేయబడు పురాణశ్రీనే సన్నియ తిక, నలు చూపిన తోననే యవలంబించి రచించుటకు మొదలుపెట్టెను. ఈ హరివంశము మిక్కిలి గసవంతమైన నాతికత్వమే యుండును. జాలవరకీర్తన మూలకధననుసరించియే తెలిసిగించినను అక్కడెక్కడ మూలముగలి కధలను కడిచియు స్వకల్పనలక్షణము నాంధ్రీకరించి నాడు పూర్వభాగమున బృథుయయాతి మొదలగువారి చరిత్రలను, వరాహవతారాదుల సంక్షేపకధలను, పిదప శ్రీకృష్ణుని జననము ఆతని బాలకీర్తనలు, సాహసకృత్యములు, రాక్షస వధలును వర్ణించి బలరామ కృష్ణులు సాంధీపని యొక్క విద్యాభ్యాసమును కేయుటతో ముగించెను. ఉత్తర భాగమును జరిసంధుని పరి జయముతో బాగ్రంభించి గుక్మిణీరణయము, నరకాసురవధ, సారిజాతాపహరణము, మధుకైటభాది రాక్షస సంహారము, ఉపానిరుక్త్యము, బాణాసుర పరాజయము, బాని పాతాళంబునకుఁ బనుచుట యను విషయముల తోసమాప్తమొందించెను.

ఇందీశమంతకనుణికిఁ జూర్వభాగమున వంశకవంశకర్మములు సంక్షేపముగాఁ జెప్పుదు నందు ఘ్నుని కొడుకులగు పృథ్వీ సత్రాజిత్తులచేర్చొని, యాపత్రాజిత్తుని చారిత్రమును జెప్పు సందర్భమునఁ జెప్పబడియే. అంధ్రభాగవతంబునఁ జెప్పబడిన కథలు నిందీశధర్మను విశేషభేదము లేనన్నియు పోతనామాత్యుని కథ యాతనికి

సహజంబగు భక్తి కరణబుతో నొప్పారుచున్నది. సతాచి
జిహ్వు భాస నైదొంటగు మణినిగ్గొని వచ్చినట్లుగా నా
గుల్ఫానిఁ జూచి పెక్కియంబంద కమలవాళుని హాకి-బో
యి 'దేవదర్శించుటకై తాపచ్చుమన్నన (దు) లెనమండి
దె" యని పల్కినట్లు హరివంశకావ్యేనగా, హాకి-నా
రాయణ నామోదర....." అనిసెరింగి " యాదవ
వంశవరున నాకర్ణించిన జగత్పాణాంశవగు నిమ్మఁ నా
డి రఁయో నీరదగర్భుడో వచ్చునన్నాడ"ని చెప్పించెను
మఱియు జాంబవంతుండు కృష్ణుని విష్ణుని గా నెఱింగిన పి
దనఁ జెప్పి: దీప్తుతయఁ గృష్ణునివలన సతాచి మణిఁగె
కొని: లేనిది వై: బెట్టితి హరికైవని " హరివంశక వంశవలెఁ
గాక ' పాపాత్మల పాపములం, బాపంగా నొప్పునట్టి ప
గ్మాత్మునిపై బాపముగలదిని నొడిపెన పాపాత్ముని బాపము
నకు: బాపముగలదే " ఇత్యాదికముచే నాతి ను పొందిన
చక్కాస్తాపవర్ణనమును నీశని హరిభక్తిని వెల్లడించుచున్నది.
భాగవత కథయందీమణి యొక బాణికకై దురదర్శి నీయకేళి
కందుకంబుగా వేలఁగట్టిన దానిని హరిచూచి హరింపుని
శ్చయించెనయ్య, హరివంశ కథయందు బిలంబుసొచ్చి
జాంబవంతునినకు ధాత్రియొ: ర్పు విష్ణువంబునయందు మ
హోదారంబగు నీరర్పకృష్ణాంతమును విని లోనికింజనెనని
యు నున్నది. మఱియు హరివంశమున మణికై శతధన్యుని
వధవ్యంబుఁ ద్రోవనన్నకృష్ణుని పలుకు బలరామునకు శంకా
స్పదంబగుటచే నాతఁడు నిఘోరోర్ములువలికి యేకాకియై మి
థిలఁజనెనని పుష్పబడియండ, భాగవతంబుననిది శంకా
కాగణముగా పూచింపబడక, శతధన్యుని వధ మిథిలా స

VIII

‘‘పమున నె జరిగెనట్లును కృష్ణని యనుగతినిగాడ నీ ల
రామింక మిధిలకేగెనట్లును గన్పెంచున్నది. హరిసంశయమ
జాంబవంతుడు నిరాహారత్వము కలవన, బ్రబల సంపా
హరి భేదంగులనను బహిసుండుకాగా, కృష్ణుడు స
వైహానింబొందక యెప్పటి యట యుండుటకుఁ గారణం
బగా, ద్వారమునొ నిలచిన యూరియచరు లెనిమిదిది
వసంగులు గాచికొనియుండి ఏవని మగిషిపోయి కృష్ణుం
డు నిఁగొండయ్యెనని చెప్పగా ‘‘ శోకంచి చుట్టుములు ప
రలోక కడులు కడుల నిగ్విగోళత కహితానేక తలపిండ
దానలలా కృష్ణకట నొసర్చె నాప్యాయనమున్ ’’ అ
నిప్పు బడినది ఇదిక్కిమిని సజంబగు నహోక్తృ వీ
ర్యంగుననను మహానుభావశ్వాముచకుమ భంగము కలిగిమి
ని తలంపునఁగావలయును భాగవతమునఁ జండికా వృ
త్తాంతమొకటి కూర్చి బడినది. హరిచెంటవచ్చినవారు చి
లంబువాకిటం బ్రొండెందు నింబులు గుచ్చి వేసరి తమ
పురంబువకుంజగా నచ్చట దేవకీనను దేవులు మొదలగువారు
కృష్ణుండురామికి మిగులశోకంచి పొరులతోడ ద్వారము గొ
లువఁగా నాచండిక ‘‘ బాలామణితో మఱతో హేలాగతి
వచ్చునంబుజేక్షణఁడనుచున్ ’’ బలికియూరటగల్పించెనట.

భాషాంతరీ కరణ కషయముననేమి జైలీపయమున
నేమి యోజ్ఞాపెట్టడ ‘‘ అల్లె సనకల్పులగు నన్నయ తిక్క
నార్యుల నాడటఁదలంచి ‘‘ నన్నయభట్ట తిక్కక వాధుల
కెక్కి న భక్తిపంఢవన ‘‘ కీరు చూపనతోనయె పావనం
బంచు నెంచి దానినినే యనుసరించెను. నన్నయ తిక్కనా
ర్యు లిద్దఱు నాంధ్రవాణి స్ఫురించిన మహాకవులేగాని తదు

ప్పగణ మ్యమునందించుక భేదములేక గాజేము. నన్నయభట్టం
 తకుఃబూర్ణము సంస్కారములేక మలక్షణ విరహితమై
 యున్న యాంధ్రవాణికి స్వలక్షణ సంకన్నయగు సం
 స్కృత భాషాసంగ్రహముఁ గల్పించి తత్ప్రయమునఁగవి
 తాసింపజేయు నెకింక, యాంధ్రవాగను శాసకుడై శా
 త్వతక్కింపజేసెను. ఆంధ్రమునకు దేవభాషచే మెఱుంగు
 వైదిక్యమును లేజముతోదానిఁ బ్రకాశింపఁ జేసినాఁడు. భ
 స్మరకునకుఁ బూర్ణమునఁ గల యాంధ్రకక్షితి కింత లేజ
 న్నున్నట్లు కనుపడదు. ఈతని కవితయందు బహుశల్యుల
 గు సంస్కృతిపదియుల మధ్యఁ గొన్ని తెలుఁగు పదములఁ
 గూర్చుటచే నఁయ్యున్నాఁకి వింతపొంపు వాపాదించుచుం
 డును. ఇఁ తిక, నయో యాంధ్రభాషఁ గై మెఱుంగు
 లును, మైత్రుతిలును దీసివైచి, గాని ప్రజఃలాసములను నా
 పినాడు. సంస్కృత పదియు, సప్తయములకయే కొన్ని
 యచ్చ తెను గు పదిములకూర్చు నేర్పు చేగసంబుప్పతిలఁ
 యు సామన్య మీతనికి గలదు. తిక్కన చేతిలో నాంధ్ర
 వాణి విశేషముగ నెరువుసామ్మ లక్కరలేకయే సవాజ
 సౌందర్యముచే బ్రకాశించు నంతటి పొగిడఁ గొనది. ఈత
 నిగూలమున నీమొదల సవాజశక్తినియు నులుపించి
 యొకవిధముగు నైతంత్ర్యమును సంపాదించు కొనెననిచే
 వ్పవచ్చును. ఇప్పుడు “ కిమివహి మధురఃకాం మంచెనం
 వాక్యతీనాం ” — సవాజముగ మధురమైన యాకారము
 (సౌందర్యము) కలవారో ఏవస్తుపలంకారముకాగు — అని
 కావేదాను చెప్పినట్లుగా, సంస్కృతి పదిములకంటె రెండు
 మూడు రెండికి ముక్తి సహజ మోవముల తెలుఁగు

దములమధ్య నా సంస్కృత పదములు మంహన (అలంకార) స్థానీయములై తామునుదత్సం స్కమునఁ ప్రకాశించినవి. నన్నయ సహజముగ నాంధ్రదేశీయుఁడు కావించుట వలననో, యాతనికి సంస్కృత భాషాభిమానము హెచ్చు యుండుట వలననో, యదివఱకుఁ దగిన సంస్కృతియు లేని కారణమున నప్పటి భావపటువగునై కలవడ కుండుటచేతనో, నన్నయ సంస్కృతము నెక్కువగఁగలిపియున్నాఁడు. తిక్కన సహజముగ నాంధ్రదేశీయుఁడు. ఉభయభాషల యందసమాన ప్రస్థికలవాఁడు. కాన నన్నయకంటె నీతి కిఁదెనుఁగు ప్రయోగమున నెక్కుడభిమానము కలిగినది. తెలుఁగు పదముల కూర్చునందధిక చాతుర్యము కలదు. తెలుఁగున జాతీయప్రయోగ సౌలభ్యము తని కలవడినట్లు తని కలవడలేదు. కావుననే యీత డాంగ్రభాష అస్య భాషాశ్రయములేకయే యాసాంపుల నన్నిటిని స్వశక్తిచే న మకూర్చుకొనఁగలదని నూచించుచు స్వకీయభాషా స్వాతంత్ర్యమును బ్రకటించినాఁడని చెప్పవచ్చును.

ఇకయెన్నో ప్రగ్గడఁగ గలిగె విషయమున నన్నయ తిక్కనలే గురువులని చెప్పఁబడినది గా ; వారు పాపినత్రోవయే పాపనమైనదనియు నీతఁడు చెప్పయున్నాఁడు. ఈ గురువులలో నొకరు సంస్కృతముతో డి పోతే సంబంధము వలన నీభాషకుఁ గలిగిన గౌరవము, మాధుర్యము, గాంభీర్యము మొదలగు గుణములను నూపియు, మఱియుకొని సంబంధము లేకయే స్వభాషా పదములఁగల లాఠిర్యము, రుద్రద్బంధక శక్తి మొదలగు గుణములఁ నూపియు నాంధ్ర)

XI

కవియందు రెండు తోటలు కనిపించిరి. రెండును
దేనికడ - యతివ్యంబులగు త్రోవలె. కావున వీరిలో
కవి తారీతులనుకరించుటగా నీరెడు సంస్కృతాంధ్రముల
దాదాపు సమభాగములఁ గలిపినాఁడు. ఆంగ్లవాఙ్మయమున
మిక్కిలీ Milton మహాకవి గూర్చి డ్రైడెన్ Dryden
అను కవిశ్వరుఁడు చెప్పిన

*"Three Poets three distant ages born
Greece Italy, and England did adorn
The first in loftiness of thought surpassed
The second in majesty in both the last.
The force of Nature could no further go
To make a third she joined the other two*

రీతి వాంధ్ర కవిశా విద్యనునఁ బ్రామాణికా
గఁగణ్యులగు కవిత్రియము వారిలో నన్నయ తిక్కనలు తీ
సినతోటలు రెండు సత్యములు యగుట, నామచోక
వుల సమాంశములచే నీ కవిత్రియమున మాండవవాడగు
నైపుప్రదయు, వారి కవి తారీతుల సమ్మేళనముచే నీతని
కవిశా రీతియు వేర్నిజిరెను నని మనము తలంప నచ్చును.
వాడ నీతఁడు సహజముగఁ దెలుఁగు దేశము వాడగుటచేఁ
గాఁబోలు తిక్కన మృదుమనంద ధికాదర మున్నట్లు
గన్నాడును. నృసింహ పురాణము నందును, హరివంశ
మునందు నీతఁడు వాడిన లెలుఁగు పదముల బాహుళ్యమే
యిందుకు నిదర్శన మగుచున్నది.

XII

ఈ హరివంశమండలి యక్షభాగ విశేషమున నిం
చు మించుగా సమకాలియై, కట్టలు రాజ్యమున ఒక్క
రాయల యాస్థాన కవియగు నాచనరామనాథుఁడ “ఉత్త
ర హరివంశము” యేనుతోఁ దెలిపించెను. ఎన్నఁపెరిగి,
డ హరివంశము ప్రాచీనముగా నుండలేదను నభిప్రాయము
తో నీతిఁదీయుకొర హరివంశమును రచియించెనని చెప్పుదు
రు. ఏదెట్లయినను సోముని గ్రంథ మెట్లొక్కడ గ్రంథ
ము కంటె మిగుల ప్రౌఢమైన దనుటకు సందియము లేదు.
కాని యదిప్రబంధశైలిని ప్రాథమిక రచింపబడిన దగుటచే
హరివంశము వలె స్వల్ప జైక వేద్యముకాదు. ఎన్నఁపెరిగి,
డ ప్రబంధపరమేశ్వరుడని బిరుదు వహించి, తన హరివంశ
ము ప్రబంధమని చెప్పినను, దీనికంటె సోముని గ్రంథమే
ప్రబంధరీతులను గోగియన్నదని తలంపవలయును. ఎట్లె
క్కడ హరివంశమును” భారత పరాశరముగుటచే న్నాని స్వ
జన సమాదరణీయమగునటుల మృదుమధురములగు రచనల
తోఁ బురాణశైలిని రచియించి భారత మ్నాయమును
పంపూర్ణముగఁ దెలుగులోనికిఁ దెచ్చిన వాఁడయ్యెను.
సోమునిపని యిదికాదు. హరివంశమండలి కథాభాగముల నే
తీసికొని యంతకంటె రసవత్త గంబుగ విశేష కల్పనలఁ గూ
ర్చి రచియించి, తనప్రతిభా విశేషమును బ్రకటించు
క విధమైన యపూర్వంబగు స్వతంత్ర గ్రంథమును వెలువ
డఁ జేయవలయుననియే యాతనియాశయము. కావన గ్రంథ
రచనోద్దేశమున నే వీరిక్కింకను గొంత భేదముగలదు. స్వా
భిప్రాయము ననుసరించియే సోముఁడు తాను రచింపఁబడ
చిన గ్రంథమునకు వలయు సామగ్రి లంగ్రహము నొనర్చెను

XIII

సారవంశము వంశము మూల వీర డు దెనిగించు దలంచుకొ
లేడు. కావుననే పూర్వభాగమునంతయు వచ్చి వేసెను. ఉ
త్తరభాగమునైన గృహనివృత్తిలో రసవంతములను, తనక
ల్లనా చాతుర్యమును, ప్లవా పాగబ్ధ్యమును నుపక
మపగుపల్లముమాత్రమే గ్రహించి స్వతంత్రమగు నొక ప్ర
బంధమును గ్రహించెను ఎ—కె, దే : రసవంశ పురాణము
నంతను, నంత బూర్వము నన్నయ శిష్యుని భారతమున
దని గించిన రీతిని సర్వజన సమాదానీయమగునట్లు రచించి
భారతామ్నాయమును సంపూర్ణిచేసి యాంధ్రభాష యందు
నెఱుకొల్పెను. నన్నయచే మొదలుపెట్టబడిన భారతాం
ధ్రీకరణము రెండువందల యేండ్లకి మహాకాళమున సం
పూర్ణియగుట తెటస్థించినది. ఇల్లాయమతాభిమానుల క
త్యంతాదానీయములగు భారత గామయణము వీరనికాల
మున నాంధ్రీమున సంపూర్ణములగుటచేత నన్నయ తిక్కన
ల యంశమున నాంధ్రీభాషించిన యీతఁడు వారిఁలు పొరిం
భించిన కార్యములను కొనసాగించియాంధ్రావళి కత్యంతా
మోదిమును గూర్చివాడెయ్యెను.

శుభమస్తు.

హరివంశము

సత్రాస్త్ర సూక్ష్మర రాగంచి శమతకమశి
సంచాదించుట.

- క సత్రాస్త్ర విమలచా
రశ్రియనకు నాత్మలోన • బిరియమందితగ
స్మితుగ్గడయ్యెం దోభున
మితుగ్గడు మితుగ్గడు కృప న • మితిగ్గవంసీ.
- వ. అస్త్ర సత్రాస్త్ర సముచితరంబున నగునొకండు
దినంబులు నియతుండై సూర్యునా గాధించినం బస
న్నంపై యస్త్రం డానికి మేలుసేయు తలంపునం
గంపారు మూత్రాంతరంబు ధరియించి తనగభి
గంబున నిలిచిన నతండు పగ్గెనుండు వివిధవాక్యం
గాల స్తుతియించి
- లే. దేవ నిను నభింబున • సే ధమున
వెలు గుచ్చు ను లోకి • పులమూతి
నిచ్చితకలి • చేసెతి • వెన్న నిన్ను
గన్నులాగగని మేలు • గాంచునాడె.
- వ. అనుటయు సూర్యుండు నగుచు నిరయోగి, గ్నంబు
శమంతక వామధ్యంబు కంతావంబియున, నశ్చే
జంబున నోసోవారం బయ్యును మదీయ రూపంబు
నీకుం దోటమోసి రోస్సు నులు గా డుచునునది

పుచ్చి యతని యటుతం బెట్టి వరంబు వేడుమని
పలికిన.

క. అతఁ డమ్మణి గూగియ యభి
మతంగముగ నడుగుటయును ♦ మార్తాండుఁడున
ట్ల తగంగ నిచ్చి యంత
క్షీతుఁడయినఁ బ్రహేదమాత్మ ♦ నెపకంబెసఁగన్.

ప. మగిడి సత్రాజిత్తు ద్వారకానగరంబునకేగుదేగంగని
యెల్లవారును క్షిప్రమృగ సమ్మాహ సంభ్రమంబులం
గమలవాభుపాలికిం బోయి.

క. దేవర దర్శించుటకై
తావచ్చుచు నున్నవాఁడు ♦ తపసుండిదె లే
జోఁసరి మెసఁగ ననఁ ని
యావిభు డల్ల నగి వార ♦ లందఱతోడన్.

ప. అతని నర్రప్పసాదలఁగత్తుండైన సత్రాజిత్తుం గా
నెఱింగించె నట్లు సకలించి సరోజినీబాంధవ పఖం
డు నుఖింబున నుండునంత.

ఉ. నిచ్చలు నమ్మగోతుణి వి
సృజకాంచన గత్తు భారమల్
పొచ్చుచు లేక యెన్నిది పృ
భూతముగాఁ గురియున్ ధరితిఁ దా
నెచ్చట నుండె నెచ్చటికి
నేయుపస్కము నేభయంబు నే
యచ్చియన్ జనింకె స
మంచిత నుష్ఠినిచ్చు నిచ్చమి.

మ అది నామోదరుఁ డుగోసేనునకు నొ
 య్యం కీర్వఁగాఁ గజ్జమున్
 మది నూహించును నుండుఁ గృష్ణుఁడడుగన్
 మానోచితుం డిక్ష్విభుం
 డిది యీకుండనురాదు కెటొరులకే నె
 ట్లెత్తు నంచుం బొరిన్
 దిదినుభ్యానము సేయుచుం దలఁసు న
 తాజ్జుఁ డెల్లప్పుడున్.

వ. కృష్ణుండును గులంబులోనం గలహంబు పుట్టి నని త
 లంచి తాను శస్త్రుండయ్యును గొననొల్లక యాద్యై
 ప్రసంగంబులం గోరి, సన్నవారిం బలుకచుండఁ
 జున్దింబులందఱు నెఱింగి యుండుదుర్మిండి నిత్రా
 జిస్తు జవాన్మునివలన శంకించి యాత్మాగోక్ష్మంబు ప్ర
 సేనునకిచ్చె నదియును నకుచియైననా యు చాల్చినం
 దనగుణంబులు నూనక ప్రాణాపదిసోనర్చు నట్టియం
 గయ్యురువురు నెఱుంగ రింత.

సీ. ఆపగోసేనుఁడు తుర ♦ గారూఢు డైలీల
 విసిన దుగ్గంబుల ♦ వేటలాడ
 నొకసింహ ముగ్గిమై ♦ యుటికి గుల్లమ్మా వా
 తనిఁజంపి బహుకండ్ ♦ యనుతెలంపు
 గగ్గిమ్మ రత్నమునోరఁ ♦ గబళించునంతలో
 నేతెంచి మృగవతి ♦ నెలుఁగుతేఱుడు
 జాంబవంతుఁడు మహా ♦ సత్త్వండు వధియించి
 యమ్మణి గైకొని ♦ సన్మదమునఁ

జని బిలంగా ప్రివేశించి ♦ శనతనయందు
శిశువు మకుమారుడనువాని ♦ చేగ వాడ
మానికింగును నిచ్చెన ♦ శూక్ష్మ నాథి
జనంగ వారాజమనుకుండు ♦ సమదయంబు.

క. మృగయా శిర్పిరుచి
మగుడందు శ్రినిమిదేమి ♦ మాయయొరవ్యం
బగు మణియేపాపులు
తెగిలో పాణమున కేని ♦ తెలుగింకనుచున,

చ. ఇన్విధంబు కృత్యంబ కానోపుని యొంసొరుల
నోడ నొన్యనోయ్యన పలుకుకుండం గణాపం
పరిం బరివాదంబు ప్రిటంబగుటయు లోక వేదియ
గు నయ్యోపురుషుం డాకీ మాచ్చివొనటై గె
విధంబున నం ప్రిసనుని వాడ చేటక పడిని చి
త్తంబుల నంకికి యాపులు పోనగులు నగు పరిచ
యలంగొనిచని కంధంబు ఋక్షవంతంబు ననుపగ్న
తంబులు గుమ్మరి యొక చంద్రదేశలబున.

మ. బలవత్స్విరూప నరసింహాజిత తను
ప్రభ్రవి, ఏకాంబర
కులశేఖరవిక్రమం గరస్థితి శు
శ్శాస్త్ర పల్లవ సం
వారగీర్తి కీర్తి సహ మృత
శ్వహింస సంఘన గజ
కలపశ్రుశ్రి ముఖం బ్రహ్మ
గనియెం గ్రహ్యద సంవేద్యు.

న. కని గదీయకీరంగాన నమృతాత్మ్యం గ కానక య
 నతిదూరంగాన బతియున్న సింహాశనంగా నాలో
 కించి యచ్చోని ఋక్ష పదంగా నడలజ్జించి సగన్
 నేత్ర జీయంగు మణికి గల గౌరవంగా మూసించి
 యయ్యోజగు నడుగులబాడ బిల్దాగ్ పయ్యతం
 ననుసరించివచ్చి సూచకవ్యంగా నిశిపి డెలగ సా
 చ్చి కొండపిచ్చికోయి జాంబవత్సుకున గాత్రి
 యొనరింగు గుంపం ననరాందు.

క. వీరు బ్రసేతు వధిచె వృ
 గారి యదియ జాంబవన్ని ♦ హతినుయ్యే మహా
 దామగు రత్నమిదె నాకు
 మారక నినుకేరే నేడ్పు ♦ మానుమ యింకన్.

ప. ఆను నెలుంగాకటికంచి రయంబన.

క. అంభేర్థిలమున పేగి య
 నంతద్యుతి మాన్నమైన ♦ యారత్నము నం
 తెంతగెని కదియుటయ మది
 నెంతయు భయమంది గాది ♦ హృదయంబదన్.

ప. కావరేయని పాక నయ్యాతల్ రవంబున జాంబవం
 తుండు పటతెంచి.

మ. అతనింగాంచి యదగ్గరికోమున బా
 హబంధుర వ్యూహానో
 ర్భతిమై దాకిన గృహుండుం బటభుజ
 వ్యాఘ్రాతి నిర్భీత పం
 పశనాభీల బలంబునం డెరె ని

బృంగిన్ గణం బేకవిం
శతసంఖ్యా కలితాహమల్ హరికి ఋ
క్షస్వామికిం జెల్లంగన్.

వ. యాదవేశ్వరని యనుచయలచ్చట నెనిమిది దివసంబు
లుగాచికొనియుండి బలదేవానుజుడు బిలాంలింగం
బు వెలువడఁడయ్యెఁ బ్రాణంబులతోనున్న నిన్ను
శేల తడయుననుచుం జేటుచొచ్చి ముగిడిపోయి కృ
ష్ణుండు నిహతుండయ్యెనని చెప్పిన.

క శోకించి చుట్టములు పర
లోకః ధులు ననుచ నిర్వి ♦ లోపతవిహితా
నేకతల పిండదానము
రాక్షస్టుని కటనొనర్చి ♦ నాప్యాయనమున్.

వ. దానంజేసి యతిండు పత్వహనిం బొందక యెచ్చటి
యట్లయుండె జాంబవంతుండు నిరాహారత్వంబు క
తనను బ్రబల సంపన్నుర భేదంబులవలననుబడి
యైయొటువడి యద్దేవునకుసంనయావ్రణామంబొనర్చి.

మ. నురగంధర్వ భుజంగమద్యుచర ర
క్షోశుఖ్యులు న్నిదెసం
బరిభావంబొనరింప నోపరని మ
ద్యావంబువం దోచె నె
వ్వరు తిర్యగ్భవులైన మాదృకులు దే
వా నిన్ను మత్స్యమి దా
శరధిం బ్రాప్తపునస్సముద్భవునిగా
శంకించెదం జెప్పుకే.

క. అనిన నగుచు నభిభూడా

యన కాత్యాయనతరణంబు ♦ నఖిలము నెఱిగిం

చిన వాతడు భక్తిసము

గ్వివలు దిగవొనర్చి యధిక ♦ సమ్మాదమునన్.

వ. తదీయ కరతలస్పర్శంబున నాయత సముశ్రిమంబు

నానగించి ఋక్షేశ్వరుండు.

క. తనకూతు జాంబవతివారి

జనుకన్నియఁదెచ్చి యిచ్చె ♦ సన్నేహత న

వ్వనకీతి నువను నతఁడును

వనజాక్షిఁ బరిగ్రహించె ♦ వాంఛయెల్లర్చన్.

శ్రీకృష్ణుఁడు జాంబవతిం బరిగ్రహించి నిజ

పురంబునకు వచ్చుట.

వ. అట్లు కన్యాగర్భంబు నివేదించిన యనంతరంబ శ్వ

మంతకరత్నంబును సమర్పించినం బ్రాణునిచేతిదిగొ

నఁదగదయినను బరివాదపరిహారార్థం బయ్యోగవిదుం

డుగైకొని చరితాస్మందై జాంబవతిందోడ్కొనిపురం

బున కరుగుదెంచి.

ఉ. పౌరులు బంధమితులును

భాగ్యఫలంబులు నేడుమాకు నిం

దారఁగఁ బండె నచ్చుతుఁ

డసాయ మొకింశయులేక యిమ్మొయిం

కరే లగంబు లన్నియును

దీక్షులు నేరేతిమంచు సమ్మద

స్ఫూర్తఁ గొల్పిమాడి రెల

పాఠ్యము వచ్చినయెల్ల వృక్షులున్.

క. సకల యదుష్టుల బాం

ధునభయము వివరణ శౌరి ♦ శవవృక్షాంతం

లోకాతియుఁ దప్పకయుండె గ

నకుటిలమతిఁ దెలియఁజెప్పె ♦ వాశ్చర్యముగన.

వ. శ్వమంతకమణియు సతాజిత్తునకిచ్చె నిన్వనంగున
మిథ్యాభిశంపన శిమనంబుగానంచుకొని గోపందుం
డెందలు నలినందింప జాంబవతి గంతఃపు ధూప
గంబుగానునిచ బ్రాగ్భతున్నదన యాపగ్రసేనా
మజన్మరదు.

క లేనిది యెఱ్ఱెత్తి వరి

పై నక్క, బుడినికిదియ ♦ పాఠ్యశ్చింతం

నది యని శన నందన

వాగ్మిఁడై సశ్వభామ ♦ నతనికినిచ్చెన్.

వ. అక్కమారికి నకుంగళవర్మశతధన్వ కళిమాఖుల
గు యాదభిలందిశోని నెప్పుడు నమగుచునికిం నిసి
వాసుదేవుని కెచ్చట దక్షుని స్వంతంబునవృత్తగా
నెక్కించుకొని సతాజిత్తు శతుంగిగాఁ దలంచుచుం
డును రయ్యందలు నొక్క నాడు త్వరయంబగు
మంత్రనం నన, మండి శిశు వ్రాసెక్కినిర

మ. మనమిం గునొంటి మించిశని మా

శ్రుంగుల కొంగుల

కొనకా కృత్యనిసాముఁ జేసె ఖలుఁడై
 కూతున్ సహించంగ న
 చ్చునె యూహాఁ విచారమేమిటికిఁ దు
 చ్చున్ వీనిఁదుఁగించి యెం
 దు నలభ్యుంబగు మానికంబుగొని సం
 తోషింత మంతస్కృతిన్.

చ. ఎఱుంగనివాఁడ పోలే వారి
 యివ్విధి యూరక చూచెనేని రే
 కుఱక మనంబులోనఁ బగ
 యూఁజుచుచందమయెనఁ జేర్చి యం
 దఱమును నొక్కక్షణ కలసి
 దవ్వుగఁబాయుద మెవ్వ రెక్కడే
 నొఱగిన వారిక్కలఁ దగ
 నోర్తుము నిశ్చయమిట్లు దీనికిన్.

వ. అనిననతండు నవ్వింబున కియ్యకొనియె జనాన్దనం
 డు జనుగృహదాహంబునఁ గుంఠింపందనులు మృంది
 రచువాతకాని తాను బరిమాఢవేది యయ్యును దు
 ర్గోధిమబుడ్ధికి నిజంబు గావించుటకై వారణావతం
 బుఁకుఁ బోవటయు రంధ్రాన్వేషియగుటంజేసి.

శెరిధర్వుఁడు సత్రాజిత్తుంజరిపె శ్యామంతక మునె
 నపహరించుట.

తే. అలఘుచరితు సత్రాజిత్తు • నధకారాతి
 నుత్తరైయున్న వధియించి • బుద్ధగర్భుఁ

దైన శతధన్వదతని య ♦ నభుక్త్యాదివ్య
వినుత మాణిక్యరాజంబు ♦ గొనుచుఁబోయె.

సీ. తేండ్రిఁజంపినఁ గడుఁ ♦ దలఁకి యత్యంతవే
గముగల గుట్టముల్ ♦ గట్టివట్టి
తేరక్కి చెచ్చెరి ♦ వారణావతమున
కరిగి యాలెఱుగు నా ♦ రాయణునకు
సర్వంబునెఱిఁగించె ♦ సత్యభామాదేవి
వాసుదేవుడు న ♦ వ్యామనయన
మననులో నున్న యు ♦ మృలికమ్ము తూనెడు
పంతంబుమాట లొ ♦ క్కింతకొఱుత
పడకయుండంగఁ బలికి యు ♦ పృథ్వీఁగొనుచుఁ
బురికిఁజనుదెంచి యేకాంత ♦ మునహలాంసు
తోడఁదలపోసి శతధన్వఁ ♦ దునిమి యతని
చేతిరత్నంబు గొనుటని ♦ సేయఁదలఁచె.

మ. అట్లయ్యిరువురుఁగూడి కీడొనర్ప నుద్యోగించుతెగువ
యెఱింగిశతధన్వండు వారితోడిసోరునకుఁ బెనుపా
పైనిలుచునట్లు గృతవర్మ నడుగంబోయిన నతండ్రియ్య
కొనక బలదేవ వాసుదేవులదన విరోధంబునకుఁదా
నోర్వమి దలియంబలికె నక్రూరుం గలపిత్రి వాఁ
డైన నతండు.

మ. అనురీహరమృతాశనాంసము మహేం
ద్రాంతఃపురీ కన్ది ప
త్రీపమాన్మీలన మూలశిల్పి కుమతధ్వాం
తార్కచింబుడు

ప్రసహం బెవ్యనిచక్ర మప్రిహరికిం
 బ్రత్యధికాయై నిల్యఁగా
 వసమే యెంతటివానికిన్ వెఱతు న
 నైవ్యస్యఁజుం బూనఁగన్.

ప. ఏనతని శరణాభిలాషకుండ దోషాచరణంబునకు నెట్లు
 గడంగుదు వెడంగనయియున్న మితలంపునంగలసితి
 నవియన్నియు నప్రియోజనంబు లనిన శతధన్యుండ
 శ్లేని నాకునికిడ నన్యండు రక్షకుండు లేడు తొ
 లఁగిపోయెద నీవీయలభ్యరత్నంబు డాచ వలయుఁ
 బ్రాణంబుపైవచ్చునంతటి పోరామియందును నెవ్వ
 రికి నెఱింగించుకుండునది యని యొడంబటించి యఱిని
 చేతికిచ్చి యాహ్వాద్య పురంబువెడలి పూర్వోత్తరది
 కాభిముఖుండై.

శతధన్యుఁడు కృష్ణునకు వెఱచి తురగారూఢుండై
 పాటిపోవుట.

క. తనకు నొకనాట శతయో
 జనములు చనవృద్ధయగతి ల ♦ నత్తురగనితం
 వినికలిమి దానినెక్కి ప
 వనసమగతిఁ జనియె మనసు ♦ వడఁకఁగభీతిన్.

ఉ. అంతనెఱింగె శౌరియు ప
 హగ్రిజాఁడై రథమెక్కి యయ్య ప
 కాంఠిని వెన్నడిందగులఁ
 గాఁ దనపోయెడు దవ్వుపోయి త

సంతటఁ బోవ లేక మృతిఁ

బొందె హయాంగన భోజవర్జ్యుడు
ప్రాభంతతఁ బొడచారియ్య
పొటెఁ దేహపురంబు చేరువన్.

క. కనుగొని కృష్ణుడు బలదే

వునక్లిన్లు హయములకుఁ దె ♦ వులు గడువెపమైఁ
జననిచ్చుట గాఢన నీ
వనఘా కొనిరమ్మరధము ♦ నల్లన వెనుకన్.

తే. విగతవాహమందైన యి ♦ విమతుఁడోపు

కొలఁదిమెల్లనఁ బొటెడుఁ ♦ గూడముట్టి
పట్టికొనియెదననిన న ♦ బృహదు నట్టి
కాక యన దిగ్గినాటికి యా ♦ కంపరిపుడు.

క. కొంతదడ వరిగి వెనుకొని

యలతటఁ గడునలిగి యాతఁ ♦ దాశతధను న
త్యంతకోధంబున మది
కాంతింపక తునియవైచెఁ ♦ జక్రముచేతన్.

వ. ఇట్లు తలద్రొంచి శతధన్వం జేరఁబోయి.

క. తలయును జీగయు నోరు మొ

దలుగా శోధించిమాచి ♦ తత్తనువున న
వ్వలసిత రత్నము గానఁడ
హఠధరుఁడును గూడవచ్చె ♦ సంతటిలోనన్.

వ. ఆతండ్రిధం బతనికింజెప్పి శతధన్వవధంబు వితథం
బయ్యెనకు పలుకుపలికిన నదిబొంకిను తలంపునఁ గ
టకటంబడి బలండు.

తే. అకట స్ఫోటైర్జియో నీ ♦ యోజివాఁడు
 నిస్సిగో యంతమాత్రేకు ♦ నిష్టైడయ్యెఁ
 బలుఁ లేటికి నీతోడి ♦ భాంత్యధర్మ
 మింకనింతియచాలు నీ ♦ యిచ్చజనుము.

వ. అని యతని శకుఘవాక్యంబాలు విశ్వసింపక సాంత్యై
 సంబాలు కైకొనక యిమ్మాయలే నెఱుంగనియః యె
 యుడుగుమని పాసి యొక్కరుండును మిథిలాపురం
 బునఁజని జనకరాణచేత సత్కృతుండై తత్సదవం
 బుననుండె చెన్నుండును కైన్యస్థగీర్వమేఘపుష్ప
 లాహకంబు లను రక్ష్యంబులుగల యా దివ్యరథంబు
 తోడమగిడి ద్వారపతీపురంబునను వచ్చెనక్కడ.

క. నైదేహపురనివాసు ము
 హాస్యమసర్వ సాత్వ ♦ తాగ్రణి ఘనుదా
 మోదోపూర్వజుఁ గానం
 గా దుగోధనుఁడువచ్చి ♦ కడువినయమునన్.

వ. సవిశేషార్చనాతోషితుం గావించి యతండాచార్యుం
 డుగా గదాశలంబంతయుం గుదిముట్ట నభ్యసించె
 నంతఁ గొంతకాలంబునకు నుగ్రసేనాది యాదవవృ
 ధులు రత్నంబు కృష్ణానకుం సేవడమి లెప్పగానెఱింగి
 సోయిబలభద్రున కవ్యధంబుచెలిసి యతనిందోడ్కొ
 నిచనుడంచి రనంతరంబ.

నీ. అక్రూరుడమ్మెయి ♦ నమ్మహారత్నంబు
 దనకువచ్చిన నను ♦ దినముగూయు
 పసిడియు మణులు న ♦ ల్పంబు నాత్మోపభో

గమునకుఁ గొనక దా ♦ నమలు భర్త
మొలు హంతంబులు బంధు ♦ పూజనంబులునూర్జి
తములుగజరపుమఁ ♦ దసరి యొందు
నకులితంబై దాన ♦ పతియను పేరువ్ర
భ్యాతిసొందఁగ నిత్య ♦ యజనమొక్కఁడు
కృత్యముగ నిర్వహింప దీ ♦ క్షించియుండె
నలువదియు రెండునేడు లి ♦ త్రైలుంగుతోడ
నెడవకెపుడును మారియు ♦ నడఁగె వలపు
లుడిగె భద్రంబు పతికల్లు ♦ చుండెనుర్వి.

అకూర్చుఁడు విడిచిపోవుటవలన ద్వారకయం

దుత్పాతంబులు పుట్టుట.

వ. ఆనడుమ నొక్కతటి దదీయశాంధవులగు భోజాలు
శత్రుగ్రస్తుండఁగ యాదవు వధియించిన.

తే. కలకపుట్టి యాదవులలో ♦ నిలువననువు
గాక తానుజాట్టలుఁ దొలఁ ♦ గంగఁ జనియె
నమృహత్ముఁ డతనిసోక ♦ యాదిగాఁగఁ
బుట్టె బహుదోష ములు యదు ♦ తురమునందు.

ప. అట్టియనావృష్టిహరికాగ్ని వ్యాధాద్యుపద్రవంబులు
నూచి వృష్టిప్రేముఖులు దమలోనం జింతించునెడ
వనుదేవనందనుండు

క. మున్నెన్నఁడు లేవొక్కట
యున్నయునికిఁ బెక్కుకీడు ♦ లుగ్రముగ ను
త్పన్నములై మానక యి
ట్లన్న విధమునకు నిమిత్త ♦ మూహింపఁ దగున్.

వ. ఎయ్యదియేని నొక్కటిలేక యిట్లే లయగుననిన నంద
కుండను కులవృద్ధుండతని కిట్లనియె.

క. జనమత విను మహూరుని

జనశండు శ్వఫల్గుడున్న ♦ జనపదమున సం

జనితంబులుగా వెన్నడు

ననుచును దుర్భిక్ష మారి ♦ కాగ్నిభయంబుల్.

వ. కాశీశ్వరు దేశంబున నవగ్రహాడ పాడమినం బెన్సి
లుసెప్ప నతండు శ్వఫల్గులబాధించి తోడ్కొని
పోయి యద్ధురితంబు బాపికొనియె దొర్లి కాశ్యప
త్నిగర్భిణియై సముచిత సమయంబున బ్రసవించక
పండ్రెండేండ్లు చూలుమోచిన వచ్చెరువునొంది య
వ్యభుండు నిజవృథావంబున దద్దర్భంబు గూతుగా
నెటింగి తల్లి మీతల్లికిండ్లశంబు నేయక వెడలుము భ
వదీయవదనావలోకనంబున నన్నగృతార్థం జేయవ
లవదేయనినం గడుపులోనుండి తండిం బేర్కొని.

క. అనుదినమును నేడాదిగ

జనఘా యొక్కొక్క మొదవు ♦ నవనినుయన కి

చ్చిన నింకవత్సరతోయ

మున కేజనింతు జేయు ♦ ము మదీప్సితమున్.

వ. అనిన నస్సకాకయని యయ్యమృతావంబునడిపనక్కా
లంబునం గన్నియపుట్టి గోప్రదాన వ్రసూత యగు
టంతేసి గాందినియను జేరుగాంచి క్రమంబునంబెరి
గి పెండ్లిప్రాయంబున మిన్నదిగావున నన్నాతినన్న
రనాధుండు పరిమోచకార్మియన యాశ్వఫల్గునకు నొ

సంగ నర్పితండికింబున్దిన కొడుకునకుఁ బెత్తవీభా
వం నెల్లము లేకుండునే యక్షూరుం డసాధారిణగో
రవోదారుం డుగ్ధాపున.

క. అతఁడు దొలగిన నెంతయు

భీతికిఁ బట్టయ్యెన్ని • వృధివి దగదు ని
త్యాతితయ గుణునిదెస నొక
యేతాపన్మాతృమనకు • నెస్స గణించన్.

వ. అనినం దద్వచనం బంగీకరించి రథాంగధరుండు తద
పరాధంబు కైరించినవాడయి యగ్రినేనానుమతం
బున నక్షూరుగావించిన ముప్పవంబంతయుంబ్రకాం
తంబయ్యె నతంబృథుం డొక్కవాడంతగ్గలంబున.

శ్రీకృష్ణఁ డక్రూరునిచేచున్న న్యైమంతికరస్నంబు
బయలుపలుచుట.

సీ. ఘనుఁడు శ్వఃస్థుని • తనయుఁ డక్షూరుండు

తండిప్రభావంబు • తామసాపి

ననుట యల్పపుహేతు • సరయ ననల్పంబు

గలగు దుర్భిక్షౌది • కలుచుమంత

యడగు కారణమొక్క • దాశ్యమంతక రత్న

మున్నటి యాలని • యొక్క దప్ప

దిదియమ్మ సమణి • క్షౌకాద్భుతభూతి

గలుగుటఁ గందు సా • యల్పబుశీలా

నోక నొకజన్మ మొనరించి • యొందుగగ్గితువు

తోన తొడఁగడు నసత్పత్ర • దానగరిమ

యెడపడకయుండ సలిపెడు ♦ నింతవ్యయము
సేయనేమెఱుంగ నిసిరి ♦ చెందెనెంచు.

న. అని యూహించి సమస్త యదువృత్తి సమక్షంబున
నొండుకార్యంబు పేర నతనింబిలిపించి.

క. అపనికెదగిన సరసా
లావంబులఁ గొంతసేపు ♦ లాలితమృదు గో
షపరిణతుఁడై పదపడి
యాపురుషోత్తమఁడు నగుచు ♦ నబ్బోజవిభున్.

వ. దానపతీయని సంబోధించి యల్లన నిల్లనియె.

చ. పకల జగంబులందుఁ గడు
సారము నాఁదగు నుల్లలచ్చయమం
తకమణి నీకు నచ్చ శత
ధన్యుడు నీవును దాఁచినాఁడ వి
య్యో టిలకగృ ముద్విగల
యంతటికిన్ హితమేను నాత్మ దీ
నికెఁ గడుపంతస్లిలిని
నిక్క మెఱుంగుదు నింతయెప్పుడున్.

క. నీయొద్ద మందుటయు విను
మా యుద్ధంబగుటఁజేసి ♦ మదనెఱిగియు నొం
డేయదియును బలుకము భన
దీయగురుత్సంబు బహుమి ♦ తిక్షమమగుటన్.

వ. ఈరాహితేయుండు రత్నవిషయంబైన యవిశ్వాసం
బువలన మాదనం బ్రసన్నుఁడు గాకుండు నట్టిదు

శృంగం బరిహరింపంజేయం జిత్తం బునకుసమాగ్రావం
బెచ్చుడ లేక యున్నారము మాకుంబ్రియం బగా న
మృణి శ్రేణిం బివ్వరిచ్చిచారుండు మాడం జూపన
లయుననుటయు సకూరుం డానారాయణునకు న
నినయంబు గా నిచ్చియె.

2. శాధన్యం దు నాచేతికి

నకులేమణి దాచనిచ్చి ♦ యగుగట గల దే
నతి ౧౨౨మగు వస్తువు
సతత శ్రమన మోచి ♦ జాపితి దినముల్.

3. ఊకిచ్చుట గాదని ♦ యుకి యెఱిగి

యడుగు ఎము భక్తినిచ్చెద ♦ నిపుడ లే ను
నేడడుగు నేలయడుగు న ♦ నిజజాతు
డనుచు గోరుగు భవదీప్సి ♦ తాత్కాలికము.

4. ఇదె గైకొనుమమ్మణి నీ

మది కలసి నవారికిమ్మా ♦ మమ్మధిక ముఖా
స్పదహృదయులఁ జేయుము చగ
పదభిమతచరిత్ర యనాచు ♦ సం క్తిమెయిన్.

5. తనకట్టిన చీరకొంగున నున్ననాడియూడ్చి కాంచన
సంపుటంబు దొరికి పభావ రత్నంబు మధ్యందినాఁ ,
తేజోవిగ జితంబగునట్లు గావించు పరాజిహ్వభాఁ
సరంబున ననమానం గునమ్మాననీయరత్నంబు నయ్య
న రత్నంబు ముంసర నివేదించిన నత్యంతలోభనీయం
బు అదీయనైభంబున.

2. బల దేవు డిడి నాఁఁ ♦ బద్ధనాభునకును
 బొత్తులసామ్యము ♦ బుద్ధిసేసె
 సత్యభామ మదీయ ♦ జనకుని పడసిన
 యధఁంబు ననుజేరు ♦ నని తలంచె
 నగ్నిఁ బ్రయఁగి లి ♦ నాత్మఁజూడక కృష్ణఁ
 డొక్కఁతపడి కోర్కి ♦ నుదిలకొనియె
 సకలయాత్రలును ♦ సస్పృహలోకన
 స్వేదపిత్రిత రస ♦ స్తమితుడైరి
 వృష్టిపరు డంత వాఁ జ ♦ వీరనరున
 కనియె ననఘ యారత్నంబు ♦ నాత్మమస్తి
 క్లమచ్ఛలకును నిది ♦ యంతమాప
 వలన నింటియ నాదైన ♦ వాంఛిశంబు.
3. దీనికిం దాలక్ష్యండును నేనును పత్యభామయు న
 గ్నల మన్యులకుం డనిగాదు సకలకాలకుమారును సం
 భృతబ్రాహ్మచర్యులును నగు సుజతలచేత హర్యమా
 ణంబై యిమ్మాణిక్యంబు నిజప్రభావంబుఁ జూపుం
 గావున నేమె వ్వోము నితనియమంబున కోర్వము
 సర్వగుణసంశుభ్రావుండవు నీవే తదీయధారణయో
 గ్యుండవ నీకయిచ్చితి ననిన న్ల కాకయని సంతసిన్.
4. ఆత్మము కొని య
 కూర్చుండెను మొదలు గాఁగఁ ♦ గొంకక సమలం
 కారముగ యలు మెనియు
 దాత దేవంబుమిగిలె ♦ దవనుడ పోలెన్.

తే. జలజనాభు మిథ్యాభిశం ♦ సనఃముక్తి
 యైనయిక్కథ చదివిన ♦ వసుదివంబు
 వినినఁ దలఁచిన నడిలేక ♦ జనులుస్వ
 దోషరహితులై పొందుచుం ♦ దుఃఖభంబు.

శుభమస్తు.

హరి వంశము

అధ్యాయములు.

(1) నిమలచారిత్రము - యోగ్యమగు పరివర్తన, తిరిగి
వనమిత్తుడు = మూడులోకములకు సీతించు - నూర్చుచు
(లోక బాంధవుడు = నూర్చుడు), అమితభంగి = శత్రు
ఫలను నశింపజేయువాడా! (ఇయ్యది కృత్రికతకాయగు వే
మధూచాలునకు సంబోధన) - శి. ఆలం. వృత్తినుసాసము

(2) మూర్ఖ్యంతరము = మూర్ఖ + అంతరము. మరియొ
కరూపము, (దేశాంతరము, రచాంతరము) తదగ్రభాగం
బానన్ = అతనియెదుటను, ఏగితుండై = నమస్కరించిన
వాడై.

(3) వభూ = ఆకాశము, దుంఠలోకనిపులమూర్తికన్ =
చూడశక్యము గాని విస్తారమైన రూపముతో.

(4) కంఠావలంబియైనన్ = కంఠమునందు వేలిలాడుచున్న
దగుటచే, అనుటయున్ = అనినతోడనే, (వ్యా. వి. 'ము,
పూర్వకంబగుభావాక్కులకానంతర్యాధికమగును). అటు
తన్ = మెడయందు.

(5) ఎనకంఠెనగన్ = అతిశయింపఁగా.

(7) తేనోడిసరము = కాంతిసమానము.

(8) అర్కపరి...రత్నండు=సూర్యునియొక్క యాన గ్రహముచేబొందబడిన రత్నముగలవాడు, సగోజ ...సఖుండు=తామరకుబంధువగు నూయ్యనకు స్నేహితుడు.

(9) ఇందుస్యమంతకమణి పరిభావమువర్ణింపబడినది. వినిర్మల...భారముల్ =స్వచ్ఛమైనబంగారముయొక్కయు, మణులయొక్కయు, బారుపులు. (Candy-Measure of 20 Maunds) పాచ్చెము =తక్కువ, భూతిముగాన్ -విస్తారముగా, ఉపస్థము =ఉత్పాతిము (తోకచుక్కమొదలగునవి), అచ్చిక =లోబము, ఇచ్చమెన్ =ఇచ్చముతో.

(10) మానోచితుండు-(పూజార్హుండు) ఇచ్చిభుండు, కృష్ణుండు, అడుగన్ =అడుగఁగాన్, పారిన్ =మాటిమాటికి, తిడుధ్యానము =దానినిగూర్చిచింత, తలకున్ =భయపడును.

(11) సన్నవారన్ =మెల్లఁగాన్.

(12) విసిన దుక్కింటులన్ =చొరరాని యడవులందున్, హాసస్త్వండు =మిక్కిలిబలముగలవాడు, మృగయాతిత్పరుడై =వేటయందాసక్తిగలవాడై, తెగిరో =నాహనించిరో

(13) కృష్ణకృత్యము =కృష్ణునిచని, క్షుద్రంపరన్ = (చెవినుండిచెరికి) ఒకరినుండి యింకొకరికి, పరివాదము =నింద, లోకవేది =లోకములను దెలిసికొనువాడు, వెరవరులు =వేర్వరులు.

(15) బలవత్సంహ...పరికరున్ =బలవత్ =బలముగలిగిన, సింహవర్షి =శ్రేష్ఠముగుసింహముచే, పాటిలి =చీల్చబడిన తను =శరీరమునుండి, పరిభ్రష్టి =బారినటువంటి, ధుంషు =అ

లంకాగమనము, అంబర = కట్టుబట్టులును గలిగినట్టియు, ఆకు
ల - చెరిగిన, కేశపురి = కేశముల సమూహముగలవానిని,
కర = చేతినుండి, స్ఫులిత = జారిస, ఖమన్ = కత్తికలవానిని, ము
క్తి... సంస్తున్ = విడువబడిన లేక జారిస, పల్కాణ
జీవులే, సప్తలిత - చుట్టబడిన, గీర్వా = మెడయంగు, కీర్తి -
చెదిరిన, కేసర = జాలుకలిగినట్టియు, మృత = దచ్చినట్టి, అ
శ్వ = గుడ్డముయొక్క, పాంత - సహించుచుండు, సంస్తున్ =
ఉన్నట్టివానిని, రజః - ధూళిచే, కళుష = ముటికిపడిన, శ్రీ
కురి - మిసముగల, ముఖన్ = ముఖముగలవానిని, కర్వాణ =
రక్కనులచే, ఎంచేష్టికున్ = దుట్టబడినవానిని, ప్రిసేనున్,
కవియేన్.

(18) ఋక్ష పదంబులు = ఎలుగుయొక్క పాదములు, స
ర్వాక్షేషణీయము - అందరిచే గౌరవించినది, ధాత్రి - దాది,
బుద్ధవంశునయందున్ = బుద్ధునిపునందు. వ్యాఖ్య|| సకార మి
చ్చట “అందు,, చిత్రమైననువచ్చెను.

(17) జాంబవన్నిహతము - జాంబవంతునిచే జంపబ
డినది.

(18) అంతర్ద్యుతిమాత్మము - అంతములేని కాంతులచే
త నూతనమయినదియు.

(21) బాహు = బాహువులయొక్క, బంధుర = దట్టమైన,
పూర్వాన = రచన, (ఎగుటివానిని బట్టటకై కేతులుచాచుట)
యొక్క, ఉత్థిమైన్ - ఆడించుమతోన్, పటు... బలంబు
నన్ = పటు = బలమయిన, కుజ = బాహువులయొక్క,
వ్యాపార - దెబ్బలనెడి, విగ్రాత = పిడుగులయొక్క, సంప
తన - పడుటచేత, ఆశీల = భయంకరమయిన, బలంబునన్ =

బలముతో, తొడరెక్ - ఎదుర్కొనెను. ఏకవింశతినంభ్య -
ఇరువదియొకటియను సంఖ్యతో, కలిత = కూడుకొన్న, అ
మాముల్ = దినములు.

(22) బలదేవ + అనుజుడు - బలరామునితమ్ముడు.

(23)! నిర్విలోపతన్ - లోపములేకుండునట్లుగన్, ఆప్యాయమున - తృప్తిని, విహిత - దానములు - చేయబడిన విస్తారమయిన తిలపిండదానములు

(24) పృథ్వీసంపృథ్వీపర ఖేదంబు - చట్టమగు బెబ్బలయొక్క బాధ.

(25) భుజంగములు - నాగులు, గర్వచరులు = అంతరిక్షమందుసంచరించువారు (ఖేచరులు), పరిభ్రావము = తిరస్కారము, తిర్యగ్భ్రమలు - పశుక్షయ్యెరులు, పాప్తి = పొందబడిన పునస్సముద్భవనిగాన్ = పున్జన్మ కలవానినిగాన్. అలంకావ్యాధ్ధాఽత్తి.

(26) ఆత్మవతరణము = తనయొక్కయవతారము.

(27) ఆయతనమరశ్రిమము = స్తారమైనయొద్దమునందలిప్రయాసము.

(28) పరివాదరహిత స్థంబు - నిందపోవుటకొఱకు, అర్థోదుండు = నీతి తెలిసినవాడు.

(30) సమృద్ధస్ఫారతన్ = సంతోషాతిశయముతో, ఎలపాప్రియము - యోషము.

(32) మిథ్యాభిశంసనశమనంబు = అపవాదయొక్క శాంతిని.

(33) అనతుడై-నముగ్నిడై.

(34) మంతనంబు-హాస్యాగోచరము.

(35) ఉదక=లక్ష్మిపైక.

(37) ఒశుగ్మము-లక, యిల్లు, పహ్లావేని-నిజము నుదేశికునవాడు.

(38) అనఘము గాజంగు-విలువలేని, మోగ్యమైన, పొగడ గనిన, శ్రేష్ఠమయినమాణిక్యము.

(39) ఉమ్మరికంబు=దుఃఖము, హలాంకుతోడన్=బల రాఘనితోన్.

(40) పెను + పొపు=గొప్పయాధారము.

(41) అనురీ-గాక్షసస్త్రిలయొక్క, హరి=మత్స్య, హరిములనెడి, మృణాల-తామరతూండ్లకు, హంసము=హంస యైనవీర్యము, మహేంద్ర-ఇంద్రునియొక్క, అంతఃపురీ-అంతఃపురస్త్రిలయొక్క, కన్యక-కన్య భరణములయొక్క సముష్మలన-ప్రకాశించుచు, మూలశిల్పి=మృగముగకమసా లిగినవీర్యము కుమత-దుర్మృగలనెడి, ధాంత-చీకటికి, అగ్గబింబంబు=మార్గబింబమైనవీర్యము, సుష్మసహంబు -సహంశయముకావలయు (అగు) విష్ణుచక్రము. పౌత్య ర్థమై శతునై. అలం రూపకము.

(42) వెడంగనై=వెరివాడనై.

(43) లసత్తురగనితంబిని=ప్రకాశించుచున్నయాడగుష్టిము

(44) సహగిజునై=అన్నతోడ గూడుకొన్నవాడై,

అనుకాంతుఁడు=పరుగైపోవువాఁడు, ఉద్భాంతతన్=భయముచేన్.

(45) కడువెసమైన్=మిక్కిలి కేగముగాన్.

(46) వినుతుఁడు=శత్రువు.

(48) వితఘంబు=వ్యఘ్రము.

(51) తృప్తి-ఆశ, ఇట్టిఁడు=ఇట్టివాఁడు — వ్యా. వి. అట్టి ఇట్టి ఎట్టి శిష్టముల సమాసమందు తచ్చి వకారము వాఁడు) నకులోపము. ఇట్లే అట్టిఁడు, ఎట్టిఁడు.

(52) సాంత్యసంబులు=బ్రతికూలుకొనుటలు, తత్సదవంబునన్=అతనియింటియందున్, రథ్యము=గుట్టము.

(53) మహాదుగ్ధమపస్త్యున్=గొప్పదైన, అణుకుటకుశక్యముకాని బలముగలవానిన్, సాన్వితాగ్నిదీన్=సత్యసూక్ష్మకలవారిలో శ్రేష్ఠుని, దామోదరపూర్వజున్=కృష్ణునకన్న యైనవానిన్.

(54) సవిశేషాగ్ననాతోషితున్=సవిశేష-సాధారణముకాని, అగ్ననా=పూజలచే, తోషితున్=సంతోషించి వానిన్, అచార్యుఁడు=గురువు.

(55) అమ్మెయిన్=అరీతిగా, ఆశ్మ + ఉపభోగము = తపయొక్క యనుభవము, హుతంబులు=హోమములు, ఊజితముగన్=చక్కగన్, అతులితంబు=చెటిలేనిది, యజనము=యజ్ఞము, ఒకఁడు=ఒకటి, కృత్యము=చేయవలసినపని, మారి=ఒకవిధమైనరోగము, భద్రము=మంగళము.

(57) కలక=కిలహము, చుట్టలు=(రూ. చుట్టలు, చుట్టములు).

(58) ఒక్కట యున్న యొనికిన్ = ఒక్క మాటుగాన్ (Suddenly.)

(61) జనపదమునన్ = జేశమునందున్, సంజనతములఁ గావు=పుట్టవు, అనువమ...ంబుల్ = సాటిలేని దుర్భిక్షము, మారి, అగ్నిభయము.

(62) అవగ్రహిడ=వషణములేకపోవుటవల్లఁ గలిగిన బాధ, భవదీయ=నీసంబంధమయిన, వదన=ముఖమయొక్క అవలోకనము=చూచుట, మొదివు=ఆవు, అవనినురుగు= బాహ్యమున, వత్సరిత్రయము=మూడుసంవత్సరములు, మదీప్సితిము=నాటకము, కాశ్యపత్ని=కాశీరాజయొక్క భార్య, గోపచంద్రానూత=గోదానముచేయుటచేపుట్టినది అసాధారణ=సామాన్యముకాని, గౌరవముచే, ఉదారుడు = గొప్పవాడు.

(65) ఏతావన్మాత్రము=ఇంతమాత్రము, ఎన్గ-కీడు.

(66) రథాంగధరుడు=చక్రధరుడు (కృష్ణుడు) ఇత నిచక్రమునకు సుదర్శనమని పేరు. ఉపప్లవము=ఉపద్రవము

(67) అల్పపుష్పేతువు=స్వల్పమయినకారణము, అనల్పము=గొప్పది, దుష్టకు + ఆది + కలుగుములు=కరువు మొదలుగాగల బాధలు, ఈదృశ + ఆదృత + భూతి=ఇట్టియాశ్చర్యకరమగు ప్రభావము, ఓలిన్-కృమముగాన్, తోన తొడగెడున్ = వెంటనే ప్రార్థించును, ఎడెడక = విరామములేక.

(68) ఒండుకాగ్యంబు = వేదాకాపని.

(69) సరసి + ఆరాపములు = ససంతములగు మాటలు,
లాలిత + మృదు + గోష్ఠీ + పరిణతుడు = మనోహరమైనట్టి
యు, సరళమగునట్టియు, సజ్జామందు నేర్పుగలవాఁడు,
భోజనభుజి = (అహారభుజి) భోజనంబుపురాజాని.

(71) కడుసారమునాఁదగు మజ్జనైత్యమంతకమణి =
మిక్కిలిసాగముగలదిని పరిసీద్ధిజేసి పరికాశించుచున్నస్వ
మంతకమణి, అకుటిలకర్మ = యోగ్యమగుకార్యము.

(72) భవదీయగురుత్వంబు = నీసంబంధమైనగొప్పతనము
బహు + మతి + త్తమము = అందరియొక్క మనస్సులనెక్కి
మయినది.

(73) రాహిణీయుఁడు = బలరాముఁడు, రోహిణిపు
త్రుఁడు, పృథ్వీయుఁడు = దీయగలవాఁడు, పరిష్కరించారుఁడు
= మంచియొనగలవాఁడు.

(74) అతులితమణి = సాటిలేనిరత్నము, పతతస్థితము =
ఎడఁదగనిశిమ.

(75) భవత్ + ఈశ్వర + అస్థి + కృతి + అ = నీచేగో
రబడిన పరియోజనముయొక్క నెఱవేర్చుటయే.

(76) అధిక మఖ అస్పద హృదయుఁడు = విస్తారమయిన
మఖమునం స్థానమయిన మనస్సుగలవారు, సత్ + అభిమ
త + చరిత్రా = మంచివారిచే బొగడఁగిన చరిత్రగలవాఁడా

(77) కాంచనసంపుటంబు = బంగారపుపెట్టె, మధ్యంది
న అర్చితేజః విరాజితంబు = మృదుధాన్యాకాలమందుండు
నూర్వ్యవియొక్క తేజస్సువలె పరికాశించునట్టిది, పృథ్వా

10819

